

Middeleeuwse literatuur

Dit nummer is speciaal gewijd aan lessuggesties voor leraars die op hun programma de middeleeuwse literatuur hebben. Deze suggesties kunnen echter ook steeds op andere teksten toegepast worden.

Je zal merken dat het ene voorstel al meer uitgewerkt is dan het andere. Dat komt omdat je als zoekende leraar nu eenmaal niet alles ineens kan bedenken en uitproberen. De voorstellen uitwerken en omdenken in praktische lessen moet ieder eigenlijk voor zichzelf doen, want er zijn geen twee klassen gelijk, iedere klas heeft toch zijn eigen tempo en temperament. Wat bv. in één klas wel kan, kan daarom nog niet in een parallelklas. We hopen vooral van de lezers op hun beurt waardevolle reacties, aanvullingen, eigen ervaringen los te krijgen. Alleen op die manier kan dit blad een effectief hulpmiddel worden voor allen die iedere dag voor de klas staan.

Karel ende Elegast.

Er worden enkele fragmenten (bv. uit Gouden Poort) klassikaal gelezen, verklaard, besproken.

Er wordt o.m. gesproken over :

- de wonderlijke, heidense elementen in de tekst
- de godsdienstige elementen
- het ridderideaal, de houding t.o.v. de koning
- de zeden
- de plastische beschrijving van sommige passages

Deze aspecten kunnen nu gemakkelijk aanleiding zijn tot verdere discussies of tot schriftelijke oefeningen.

- Je kan de klas in groepjes opsplitsen en als mogelijke opdrachten ter bespreking geven :

- Kan je in onze tijd nog wonderlijke, heidense elementen ontdekken ?
- Welke godsdienstige tendenzen zie je in onze tijd ?
- Bespreek de houding t.o.v. het koninklijk gezag in onze tijd (alg. in West-Europa / in België)
- Hoe is het in onze tijd met de zeden gesteld ?

(Je kan natuurlijk, ook dezelfde opdracht geven aan al de groepjes.)

In elk groepje dient een verstaanbaar verslag opgemaakt te worden van de besprekingen. Verslaggevers brengen verslag uit van de bevindingen

van de groep.

Klassikaal kunnen dan meningen, visies besproken, bediscussieerd worden.

- . De voorgestelde opdrachten kunnen natuurlijk ook aanleiding zijn tot individuele schriftelijke besprekingen, bv. stof voor verhandelingen, artikels voor een klaskrant enz.
- . Terwijl de groepjes bezig zijn met de bespreking van een bepaalde opdracht, kan je bovendien aan 4 ll. apart volgende specifieke opdracht geven :

- Observeer nauwkeurig het gedrag van je werkende medeleerlingen (1 ll. per observator, anders wordt het teveel).

Probeer deze ll. nu zo nauwkeurig, zo gedetailleerd mogelijk te beschrijven tijdens hun werk.

De bedoeling hiervan is natuurlijk de ll. op een aantrekkelijke manier zelf te laten ervaren wat een plastische beschrijving is of kan zijn.

De beschrijvingen worden achteraf voorgelezen en op hun plastische waarde besproken. Je mag wel oppassen hierbij niet te kwetsend ver op de psychologische toer te gaan.

De middeleeuwse literatuur wordt dus als uitgangspunt genomen, maar daarna wordt getracht zinvolle verbindingen te leggen met de eigen werkelijkheid. Ik geloof dat dit een gezond standpunt is bij het werken met oudere teksten.

Beatrijs

Er worden enkele Middelnederlandse fragmenten gelezen, verklaard, besproken.

Ll. zijn veel bereidwilliger om de tekst te lezen als ze eenmaal door hebben, dat je er ook nog iets gaat mee doen.

Je zorgt ervoor dat de ll. het hele verloop van het verhaal kennen.

Dan maak je klassikaal een soort inventaris op :

Wie ziet mogelijke gesprekken tussen welke personages die delen van de inhoud kunnen weergeven ?

De suggesties van de ll. komen op het bord. De ll. ordenen de gesprekken zo, dat ze het verloop van het verhaal weergeven.

Wij hadden als uiteindelijke mogelijkheden :

- . stiekem gesprek tussen Beatrijs (nog in het klooster) en haar minnaar.
- . Beatrijs schrijft haar gedachten, emoties neer in een dagboek.
- . Beatrijs praat over haar wanhopige situatie met een oude boom in de kloostertuin.
- . Beatrijs praat over haar probleem met een non die ze vertrouwt en deelt haar beslissing mee.
- . twistgesprek tussen Beatrijs en haar man, dat aanleiding is tot de breuk.
- . gesprek van Beatrijs met een andere zondige vrouw, waarin ze over elkaars verleden vertellen.
- . gesprek van Beatrijs met een vriendin die haar wil helpen een menswaardiger leven te leiden.
- . gesprek van Beatrijs met het echtpaar dat haar kinderen wil opnemen.
- . gesprek Beatrijs - Maria.

De mogelijkheden zijn oeverloos, maar laat in godsnaam de ideeën vanuit de ll. zelf komen.

De ll. kiezen voor zichzelf nu een rol en een gesprekspartner.

Nu kunnen we dramatiseren.

De ll. kunnen de inhoud van hun gesprekken even voorbereiden. Dan volgt de eigenlijke uitvoering.

Telkens volgt natuurlijk een evaluatie. Deze kan uiteraard verschillende gebieden bestrijken.

Ik had bv. vooraf wel gepreciseerd dat de ll. die de Beatrijsrol speelden, moesten trachten het karakter van Beatrijs weer te geven, zoals dat blijkt uit de Middelnederlandse tekst. Voor de andere rollen mochten ze een eigen invulling geven. De ll. moeten kunnen oordelen of de spelers dus in hun opzet geslaagd zijn.

Het spreekt vanzelf dat je op deze manier tot een intense tekstbeleving komt en dat de ll. door en in deze gesprekken de kans krijgen zichzelf te emanciperen.

Van den Vos Reynaerde

Aan ons nationale epos hebben we heel wat lessen besteed. Ziehier hoe.

1) Inleidend gesprek

Je vertelt zelf welk dier je bij jezelf vindt passen en je zegt ook kort waarom. Daarna ga je bij de ll. het rijtje af en vraagt of zij iets dergelijks over zichzelf willen vertellen. Het hoeft niet te lang te zijn. Het hoeft ook niet direct te leiden tot allerdiepzinnigste beschouwingen over het eigen zijn en zeker niet tot emotionele ontladingen. Kortom, je mag het niet te ver laten gaan, al te intiem is ook niet lekker.

De ll. mogen alleen het gevoel krijgen dat die vergelijkingen tussen mens en dier gewoon boeiend kunnen zijn. (bv. Ik ben een mug, want ik plaag graag iedereen - Ik ben een vlieg, want ik wil een avontuurlijk leven met veel risico's - Ik voel me een gewone huispoes, ik voel me normaal - Ik ben een tarantula, dat is een speciaal soort spin, want ik wil altijd anders zijn dan de anderen - Ik ben een vleermuis : ik kan 's nachts niet slapen, maar overdag wel - Ik ben een longvis, want ik denk lang na over een beslissing en ik denk dat zo'n vis ook lang getwijfeld heeft over de keuze : water?/land? ..)

Daarmee is de belangstelling gewekt voor de dierlijke voorstelling van de mens en kunnen we met ons eigenlijke verhaal beginnen.

2) Tekstverklaring

We lezen, verklaren, bespreken enkele tekstfragmenten van Van den Vos Reynaerde.

Ik lees ook enkele pittige fragmenten voor, waarbij de ll. de Middelnederlandse tekst trachten te begrijpen.

3) Er wordt een schriftelijk plan opgesteld van het verloop van het verhaal.

4) Informatief deel over het rechtswezen in België.

We weiden ook een les aan de verschillende rechtbanken in ons land en zitten op die manier middenin onze eigen realiteit.

We vragen ons namelijk af voor welke rechtbank Reinaert zou gedagvaard worden in onze tijd. Het gesprek komt zo op het Hof van Assisen, waar geoordeeld wordt over zware misdrijven. We spreken ook over enkele belangrijke personages die het assisenhof bevolken en over de rol die ze spelen : o.m. de rechter, het openbaar ministerie, de advocaat, de beschuldigde, de juryleden.

Ter vergelijking hebben we het ook even over rechtbanken waar minder zware overtredingen behandeld worden : Voor burgerlijke zaken : Vredegerecht / Rechtbank van eerste aanleg / Beroepshof - Voor strafrechterlijke zaken : Politierechtbank / Correctionele rechtbank / Beroepshof.
Een handig schema hiervan vind je in : L. Vanheessen, Facetten 3, Uitgeverij Plantyn, p. 327.

5) De staatsgreep

Nu komt het.

Je deelt mee dat vannacht om 3 uur Reynaert door een vernuftige staatsgreep aan de macht is gekomen. De boel staat op z'n kop. Reynaert heeft het voor het zeggen en laat het volk weten dat hij op zijn beurt een proces zal inspannen tegen Nobel.

Je kan de ll. eventueel een radiotekst laten opstellen waarin dit wordt meegedeeld. Deze tekst wordt dan natuurlijk op band opgenomen (ook goede uitspraak oefening). Kan tegelijk aanleiding zijn tot kritische beschouwingen over het medium radio en over de nieuwsberichten in het bijzonder.

6) Voorbereiding van het Proces van Nobel

a/ Er wordt verder gewerkt in groepen.

Opdracht : Bespreek met elkaar welke houding Reynaert als machthebber zal aannemen, hoe hij zich zal gedragen t.o.v. de hoofdpersonages.

Werk mogelijke rollen uit die elk dier in dit proces zal spelen.

(Nobel, Bruin, Tybaert, Grimbeert, Cantecleer, Cuwaert, Belijn.)

Wie fungeert als : rechter, openbaar ministerie, verdediger, getuige ?

En hoe speelt elk dier z'n rol ?

b/ Konkrete neerslag van de besprekingen :

De ll. schrijven voor elk dier een rolkaart uit die moet kunnen dienen als informatie bij een op te voeren rollenspel.

c/ We vergelijken de kaartenreeksen.

Zitten er constanten in de rolpatronen ? Waar zitten de afwijkingen ?

Is daar een verklaring voor ?

We proberen een synthese van deze kaartenreeksen op te stellen en destilleren er twee verschillende versies van het proces uit.

d/ De ll. zoeken nu - in materiaal dat je zelf kan meebrengen of dat je laat meebrengen - op hoe een proces aan een assisenhof in grote trekken verloopt. We gebruikten dit ruwe schema :

- . ondervraging naar de persoonlijke levensomstandigheden van de beschuldigde door de rechter
- . aanklager klaagt aan
- . voorzitter vraagt verduidelijking van de aanklacht
- . verhoor van de beschuldigde
- . verhoor van de getuigen
- . aanklager stelt een strafeis
- . verdediger houdt een pleidooi
- . jury beraadslaagt en oordeelt
- . voorzitter spreekt vonnis uit, spreekt slotwoord uit, geeft moraal mee aan het publiek

e/ De groepen bereiden nu elk een versie van het proces van Nobel voor.

Ze bespreken : - het verloop van het proces

- konkrete inhoud van het proces (wie zegt wat ongeveer ?)
- rolverdeling

7) Dramatisering van het proces van Nobel

De groepen voeren de verschillende versies van het proces van Nobel op. Een aantal ll. die niet tot de opvoerende groep behoren, fungeren als jurylid. Deze juryleden beraadslagen en spreken hun oordeel uit. Daarna wordt door de rechter de definitieve uitspraak over het lot van Nobel gedaan.

8) Observatie - Evaluatie

Een aantal ll. observeren de spelers en maken aantekeningen.
(liefst 1 observator per ll.)

Mogelijke observatietaken :

- Observeer en oordeel over WAT gezegd wordt.
- HOE wordt het gezegd ?
- Hoe groot is het INLEVINGSVERMOGEN van de speler ?
- Ga het verloop van het proces na.

enz.

Na elke opvoering brengen de observators verslag uit van hun bevindingen en wordt de hele opvoering gezamenlijk geëvalueerd.

9) Kranteverslag

Eventueel kunnen er (aan de hand van wat geobserveerd werd) ook nog kranteverslagen geschreven worden die het verloop van zo'n proces uitvoerig weergeven :

Bv; "Beklaagde uiterst cynisch : 'Een dode kip is een goeie kip, meneer de Voorzitter..'"

enz. enz.

Egidiuslied

De Middelnederlandse tekst wordt gezamenlijk gelezen. Het kost de ll. weinig moeite om de inhoud te verstaan en aan te voelen.

Het referein :

Egidius, waer bestu bleven ?

Mi lanct na di, gheselle mijn !

Du coors die doot, du liets mi tleven.

leren we allen uit het hoofd.

We zitten nu bij elkaar in een kring.

We proberen allerlei wijzen te vinden waarop we dit referein samen kunnen uitspreken / zingen. Wijzen die passen bij de sfeer, de stemming van dit referein.

Wat zei je ? Dat dit in de muziekles thuishoort ? Dat kan natuurlijk, maar ook een les Nederlands is er wel aan besteed.

Ten eerste moeten de ll. ideeën ontwikkelen en ze kunnen verwoorden op een verstaanbare manier. Ten tweede moeten ze gezamenlijk overleg plegen en besluiten nemen. Welke ideeën zijn bruikbaar ? Hoe gaan we praktisch te werk ? Wie zegt wat en hoe zegt hij het ?

Ten derde ben je gedurende een uur zeer ijverig met het begrip "ritme" aan het werk en dit allerm minst op een louter literair-esthetisch-theoretische manier.

Ten vierde leren de ll. zich op elkaar afstemmen en intens samenwerken.

Ten vijfde loop je de redelijke kans dat ll. zich later het Egidiuslied nog op een prettige manier herinneren en er ook echt nog wat aan hebben.

De sfeer in de klas was bij ons biezonder fijn en sereen door zeer eenvoudige koorgesprekken : Egidius / Egidius / Waer bestu / Waer bestu ...

Jacob Van Maerlant - De esel uit : Der Naturen Bloeme

Kan aanleiding zijn tot beschouwingen over kwakzalverij in onze tijd.

Materiaal kan zijn : - artikels in sensatiebladen

- interviews met huismoeders, marktkramers, pendelaars ...

- reclameteksten

Elcerlyc

Wat volgt was bedoeld als voorbereiding op Elcerlyc.

De ll. sommen eerst allerlei deugden, gebreken, goede en slechte eigenschappen op die een mens kan hebben.

Deze komen op het bord.

bv. jaloersheid, hoogmoed, vermetelheid, lafheid, ijdelheid, snobisme, heerszucht, hebzucht, wulpsheid, drankzucht, genot, charme, kuisheid, vriendelijkheid, barmhartigheid, beleefdheid, solidariteit ... enz.

Iedere ll. kiest nu voor zichzelf die eigenschap waartoe hij/zij zich het meest aangetrokken voelt.

Dan volgt een spel.

De leerkracht (eventueel een ll.) is nu een pasgeboren mens (d.w.z. hij kan reeds in beperkte mate praten), maar hij weet als 't ware nog niet wat er in de wereld te koop is...

De ll. spelen nu elk op hun beurt de verpersoonlijking van de goede of slechte eigenschap die ze gekozen hebben en ze zullen de 'mens' die eigenschap willen komen aanpraten en hem ook een passend geschenk erbij geven.

De dialogen die hieruit voortvloeien moeten natuurlijk ook geëvalueerd worden. De ll. moeten kunnen nagaan in hoeverre iemand een bepaald begrip juist weergegeven heeft. Daardoor kan het - behalve een oefening in het spontaan spreken - ook een oefening worden in het juist begrijpen en beoordelen van begrippen, de konkrete invulling anders wel eens erg vaag kan blijven. (Er was bv. iemand die mij probeerde te leren hoe ik decadent moest zijn, maar eigenlijk leerde hij mij alleen hoe ik aggressief moest zijn.)

Als je klas te groot is, wordt het natuurlijk moeilijk om iedereen aan de beurt te laten komen; je kan het dan altijd nog met enkele ll.

's proberen.

Door deze belevingsoefening kan je ook meer belangstelling winnen voor het allegorisch wereldje van de rederijkers.

Je wil in de klas natuurlijk ook wel 's aandacht besteden aan wat er naast literatuur aan kunst wordt gedaan. De ervaring wijst uit dat die andere kunstkakken dan vaak het onderwerp van de bekende 'spreekbeurten' uitmaken. Of het rendement daarvan zo hoog is, betwijfel ik. Het kan in elk geval ook anders. Zie hier iets over schilderkunst.

A. Vlaamse Primitieven.

Je neemt een aantal reproducties mee naar school en toont ze.

Mogelijke opdrachten :

a) schrijfoefeningen

Rogier Van der Weyden	-	De bewening
Adriaan Isenbrandt	-	Madonna der Zeven Smarten

Concentreer je op de Mariafiguur.

Schrijf de gedachten / herinneringen / gevoelens neer die deze vrouw zou kunnen gehad hebben.

b) spreekoefeningen

Er is o.m. gesproken over de compositie van een aantal schilderijen.

De ll. gaan nu zelf composities opstellen met andere ll. (levend materiaal dus). De ll.-kunstenaar mag enkel mondeling aanwijzingen geven : hij zal dus een erg nauwkeurig taalgebruik moeten hanteren, wil hij z'n schilderij een beetje naar z'n zin hebben. Hij zal bovendien oog moeten hebben voor de algemene compositie, kleurharmonie, gelaatsuitdrukkingen van mensen op z'n schilderij enz.

c) mime-oefening

Beeld uit : bv. wanhoop - jaloezie - droefheid - vrolijkheid
sereniteit - vroomheid

Kan aanleiding zijn tot gesprekken over de juiste betekenis van deze begrippen.

B. Jeroen Bosch

a) klankspel

Elke ll. kiest een welbepaald personage van het schilderij
De Kruisdraging en bepaalt voor zichzelf wat dit personage
kan zeggen / denken // schreeuwen / roepen enz..

Op een afgesproken sein beginnen alle personages van het
schilderij dan ook werkelijk door elkaar te praten / denken /
roepen / schreeuwen enz..

Je kan hiervan een klankmontage op band laten opnemen.

b) spreek- en schrijfoefeningen

In de schilderijen van Jeroen Bosch werden we o.m. geconfronteerd
met allerlei visuele voorstellingen van het KWAAD in de late M.E..
Maar ons interesseert ook het KWAAD uit onze eigen tijd.

De ll. vormen daarom groepjes van vier en noteren zo concreet
mogelijk allerlei vormen van KWAAD, zoals die zich in onze tijd
manifesteren.

In elk groepje controleren we enkele gevallen. We gaan samen
na of er telkens werkelijk sprake is van kwaad en waarin dat
KWAAD dan precies bestaat.

Elke ll. bedenkt nu individueel hoe één van de gevonden vormen
van KWAAD visueel zou kunnen uitgebeeld of verpersoonlijkt
worden.

Dan worden er lange flappen opgehangen of neergelegd.

Elke ll. krijgt daaraan een plaatsje en begint z'n visuele
voorstelling van het KWAAD zo duidelijk, zo plastisch mogelijk te
beschrijven .

Op die manier krijgen we op vrij korte tijd een lange stoet
van het KWAAD. (Het circus Jeroen Bosch !)

De onderdelen van de stoet kunnen daarna op verschillende aspecten
geëvalueerd worden.

Inhoud.: fantasievermogen ? is er echt sprake van KWAAD ?

welke realiteit schuilt achter de voorstelling ? enz.

Vorm. : taal ? verstaanbaarheid ? duidelijkheid ? plastische
kwaliteiten ?

In samenwerking met een leerkracht tekenen zou je natuurlijk een prachtstoet kunnen laten ontwerpen, of de ll. zouden een lange strip kunnen maken.

(Ik herinner me dat in onze stoet o.a. een reusachtige tube tandpasta meeliep op te korte beentjes en verder ook een complete klas. De ll. hadden allen in hun voorhoofd een doorkijkruitje zitten met daaraan een knopje. Het enige wat ze deden, was - op aanwijzing van een bijhorende leraar - aan dat knopje draaien : ruitje open, ruitje dicht, ruitje open, ruitje dicht ...)

anne

Bij DENIS & Co P.V.B.A. - DEURNE zou in september volgende uitgave klaargekomen zijn :

- een goedkope uitgave van "De koning van Katoren" van Jan Terlouw.
- een werkmapp waarin de leerlingen na de bespreking hun "vragen en antwoorden" opbergen (met ruimte voor persoonlijke aanvullingen).
- supplement : een bundel met vragen afzonderlijk (per hoofdstuk) en talrijke creatieve opdrachten : een brok echt werkmateriaal voor de leraar Nederlands in de klas.

Prijs : boek en werkmapp samen : 280,-

ECHTER : Leerkrachten kunnen één exemplaar bestellen door overschrijving op P.C. 000-0191515-37 van DENIS & Co - Deurne, van 210,-.

De uitgave werd samengesteld door : L. Raeckelboom
M. Vergauwen
A. Van Gassen